

Ольга Кривицька

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ ВІД ФІНАНСОВОЇ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено роль прибутку в умовах ринкових перетворень та напрямки його формування, зокрема приділено увагу теоретичним аспектам формування прибутку від фінансової та інвестиційної діяльності, де визначено суть та особливості даних видів діяльності.

Прибуток – це проста і одночасно найскладніша категорія ринкової економіки. Її простота визначається тим, що вона є стержнем і основною рушійною силою економіки ринкового типу, основним спонукальним мотивом діяльності підприємств в ринковій економіці.

В той же час її складність визначається багатозначністю сутнісних сторін, які вона відображає, а також і багатогранністю проявів, в яких вона виступає. Тобто прибуток в умовах ринкових перетворень це:

- основна мета підприємницької діяльності;
- база економічного розвитку держави;
- критерій ефективності конкретної виробничої діяльності;
- основне внутрішнє джерело формування фінансових ресурсів, які забезпечують розвиток підприємства;
- основне джерело зростання ринкової вартості підприємства;
- важливе джерело задоволення соціальних потреб суспільства;
- основний захисний механізм від загрози банкрутства підприємства.

Визначна роль прибутку в розвитку підприємства і забезпечення інтересів його власників та персоналу визначають необхідність ефективного і безперервного управління ним.

Управління прибутком представляє собою процес розробки і прийняття управлінських рішень по всіх основних аспектах його формування, розподілу та використання на підприємстві.

На перший план все ж таки виступає процес формування, тому що лише при наявності прибутку можна вести мову про його раціональний розподіл з подальшим оптимальним використанням.

Згідно з Національною системою бухгалтерського обліку формування прибутку на підприємстві може здійснюватись в результаті ведення таких напрямків діяльності (див.рис.1).

В результаті ведення будь-якого, із зазначених вище, напрямку діяльності, підприємство отримує певний ефект: прибуток або збиток.

На сьогоднішній день організація операційної діяльності підприємствами в Україні, особливо в переробних галузях економіки, є досить ризиковою та низькорентабельною, що породжує необхідність пошуку нових джерел надходження коштів з метою максимізації прибутку та зростання достатку власників капіталу. В зв'язку з цим необхідно приділяти увагу організації на підприємствах інших видів діяльності, зокрема інвестиційної та фінансової.

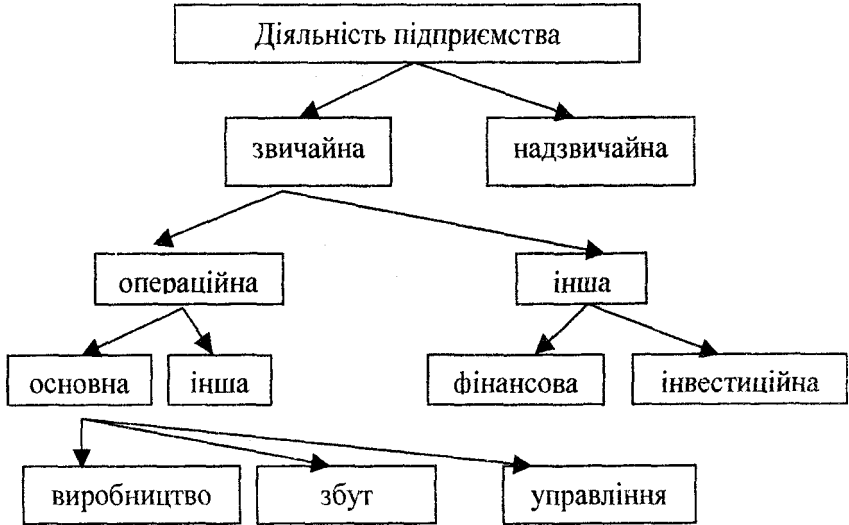

Рис. 1. Класифікація видів діяльності підприємства

Інвестиційна діяльність характеризує процес обґрунтування та реалізації найбільш ефективних форм вкладання капіталу, спрямованих на розширення економічного потенціалу підприємства на основі таких її особливостей:

1) вона є основною формою реалізації економічної стратегії підприємства, забезпечення росту його операційної діяльності. Це можна пояснити тим, що будь-який економічний розвиток підприємства вимагає розширення обсягу активів або їх оновлення, яке можливе за умови здійснення фінансових або капітальних вкладень, забезпечення необхідного обсягу яких можливе при оптимальній організації інвестиційної діяльності (зокрема в ракурсі фінансового та реального інвестування).

2) Обсяг інвестиційної діяльності підприємства є основним вимірником темпів економічного його зростання. Для характеристики цих обсягів використовуються два показники:

- обсяг валових інвестицій, що представляє собою загальний обсяг інвестованих засобів в певному визначеному періоді, спрямованих на поповнення або оновлення активів підприємства;

- обсяг чистих інвестицій, які представляють собою суму валових інвестицій, зменшених на величину амортизаційних відрахувань в певному визначеному періоді. Якщо на підприємстві сума чистих інвестицій є від'ємною величиною, то це означає, що на підприємстві відсутня політика відтворення основних виробничих фондів. Для такого підприємства реальним є занепад. Якщо ж сума валових інвестицій дорівнює величині амортизаційних відрахувань, то підприємство можна віднести до таких, які здійснюють свою діяльність на основі стратегії виживання на ринку. Якщо ж сума валових інвестицій перевищує величину амортизаційних відрахувань, тобто сума чистих інвестицій є позитивною величиною, то про таке підприємство можна стверджувати, що воно обирає стратегію розвитку, адже забезпечується процес розширеного відтворення основних фондів.

3) інвестиційна діяльність носить підпорядкований характер щодо цілей та завдань операційної діяльності. Ця підпорядкованість проявляється у фінансуванні створення нових підрозділів підприємства або налагодження виробництва нових видів продукції, якщо це проводиться з метою збільшення обсягів реалізації продукції від операційної діяльності.

4) Обсяги інвестиційної діяльності підприємства характеризуються суттєвою нерівномірністю стосовно окремих періодів. Циклічність масштабів цієї діяльності залежить від сформованого інвестиційного клімату в країні, від необхідності попереднього нагромадження фінансових ресурсів для реалізації окремих інвестиційних проєктів або для забезпечення умов здійснення "інвестиційних стрибків", якщо на підприємстві виникає потреба росту активів і ін.

5) Інвестиційній діяльності, як і будь-якій іншій, притаманні специфічні види ризиків, які об'єднуються одним поняттям – "інвестиційний ризик", існування якого можливе не залежно від нашого волевиявлення, тобто характеризується об'єктивністю існування.

В зв'язку з цим можна зазначити, що основною метою інвестиційної політики підприємства є вибір і реалізація найбільш ефективних проєктів розширення його активів для забезпечення основних напрямків розвитку операційної діяльності в довгостроковій перспективі.

Отриманий інвестиційний прибуток характеризується двома його видами:

- валовим, який характеризує його суму до виплати податку на прибуток та інших обов'язкових платежів;

- чистим, який характеризує суму прибутку від інвестиційної діяльності, яка залишається в його розпорядженні після сплати із валового прибутку всіх податкових платежів та зобов'язань.

Поряд з операційною та інвестиційною діяльністю, з метою максимізації прибутку, підприємство може здійснювати і фінансову діяльність, від якої залежить своєчасність та повнота фінансового забезпечення виробничо-господарської діяльності підприємства, виконання фінансових зобов'язань перед державою та перед іншими суб'єктами господарювання.

Під фінансовою діяльністю розуміють цілеспрямовану систему форм і методів, які використовуються з метою забезпечення функціонування підприємства необхідним обсягом капіталу із зовнішніх джерел для досягнення поставлених цілей, а також своєчасного і повного виконання зобов'язань з приводу його обслуговування та повернення.

Оскільки метою фінансової діяльності є отримання прибутку, то вона спрямована на вирішення таких завдань:

- фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності;
- пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності;
- виконання фінансових зобов'язань перед іншими суб'єктами господарювання, бюджетом, банками;
- мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого і соціального розвитку, збільшення власного капіталу;
- контроль за ефективним цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів.

Ведучи мову про суть фінансової діяльності, можна стверджувати, що це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення його результатів. Тобто, фінансова робота – це діяльність, яка в господарській практиці спрямована на забезпечення виробництва фінансовими ресурсами і здійснення контролю за дотриманням фінансової дисципліни. Фінансова дисципліна включає в себе обов'язок підприємств і посадових осіб дотримуватись режиму економії у використанні матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, норм і нормативів витрат, затверджених фінансових планів, а також виконання зобов'язань перед бюджетом, банками, постачальниками і споживачами, іншими контрагентами.

Фінансова діяльність, як і інвестиційна, характеризується такими особливостями:

1. Вона є основною формою забезпечення розвитку операційної та інвестиційної діяльності підприємства. Завдання та масштаби фінансової діяльності забезпечуються стратегією розвитку операційної діяльності та його інвестиційною політикою.

2. Фінансова діяльність носить стабільний характер, тобто постійно здійснюється.

3. Форми і обсяги фінансової діяльності залежать від галузевих особливостей (коли ведуть мову про тривалість операційного циклу) і організаційно-правових форм діяльності підприємства (з приводу вирішення питання про залучення капіталу через емісію цінних паперів, або залучення пайового капіталу).

4. Фінансовій діяльності притаманні групи ризиків, які об'єднані у "фінансовий ризик", основними з яких є ризик неплатоспроможності і ризик втрати фінансової стійкості підприємства.

5. Фінансова діяльність підприємства безпосередньо пов'язана з фінансовим ринком, зокрема ринком грошей і ринком капіталів, оскільки обсяги і результати фінансової діяльності залежать від коливання кон'юнктури цих ринків.

6. Фінансова діяльність опосередковано здійснює вплив на формування прибутку підприємства, оскільки позитивний фінансовий потік, який стосується надходження ресурсів із зовнішніх джерел, завжди в підсумку фінансової діяльності нижчий за обсяг від'ємного грошового потоку, який стосується обслуговування і повернення зовнішнього боргу. Але залучення додаткового обсягу зовнішнього капіталу збільшує суму операційних доходів підприємства.

Оскільки основним завданням фінансової діяльності підприємства є формування додаткового прибутку в процесі залучення зовнішнього капіталу, то одним із основних механізмів реалізації цього завдання є фінансовий левередж, який характеризує використання підприємством залучених засобів, яке впливає на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу. Показник, який відображає рівень додатково генерованого прибутку на власний капітал при різній частці використання позикових засобів, називається ефектом фінансового левереджу, який можна визначити за такою формулою:

$$E_{\text{фл}} = (1 - \text{Ппр}) * (\text{Квр} - \%п) * \text{П.к./В.к.},$$

де $E_{\text{фл}}$ – ефект фінансового левереджу;

Ппр – ставка податку на прибуток (десятькове вираження);

Квр – коефіцієнт валової рентабельності активів;

%п – середній процент за позики;

П.к – сума позичкового капіталу;

В.к – сума власного капіталу.

Коефіцієнт валової рентабельності в даному випадку характеризується співвідношенням валового прибутку підприємства до середньорічної вартості його активів.

Перший множник $(1 - \text{Ппр})$ в економічній науці отримав назву податкового коректора фінансового левереджу, другий $(\text{Квр} - \%п)$ – диференці-

алу фінансового левереджу, третій (П.к/В.к) – коефіцієнта фінансового левереджу. Виділення даних складових дає змогу цілеспрямовано управляти ефектом фінансового левереджу в процесі організації фінансової діяльності підприємства.

Kryvytska, Olha. The Theoretical Aspects of Income Formation Based on Financial and Investment Activities.

The article deals with the profit in the conditions of market reforms and the ways of profit formation. Special attention is paid to the theoretical aspects of profit formation from financial and investment spheres, while the essence and main features of the spheres are determined.
